

20. ULUSLARARASI HİDİRELLEZ BAHAR ŞENLİKLERİ
Mayıs 2011
Çalıklı, Valandova / MAKEDONYA

KATILIM BELGESİ

5-9 Mayıs 2011 tarihlerinde Makedonya'da düzenlenen 20. Uluslararası Hıdırelez Bahar Şenlikleri çerçevesinde, T.C. Halk Kültürü Araştırmaları Kurumu ile, Makedonya Valandova Çalıklı Hıdırelez Bahar Şenlikleri Derneği birlikte düzenledikleri ve 09 Mayıs 2011 tarihinde Makedonya'nın başkenti Üsküp'te düzenlenen 16.ULUSLARARASI TÜRK KÜLTÜRÜ SEMPOZYUMU'na bildiri ile iştirak eden

Sayın, **Hasan TELLİ**'ye

Bu onur belgesi, şükran duygularımızın ifadesi olarak, saygılarımızlatakdin edilmiştir.

Prof. Selami TAHİR
Sempozyum Başkanı

Dr. Şenol TAHİR
Festival Başkanı

16. ULUSLARARASI TÜRK KÜLTÜRÜ SEMPOZYUMU

9 Mayıs 2011
Üsküp / MAKEDONYA

BİLDİRİLER

Yayına Hazırlayan
SALİH ÜNVER

MAKEDONYA
XVI. ULUSLARARASI TÜRK KÜLTÜRÜ SEMPOZYUMU
(Üsküp, 09 Mayıs 2011)

DÜZENLEME KURULU

Prof.Dr.İrfan Ünver NASRATTINOĞLU
Prof.Selami TAHİR
Dr. Şenol TAHİR
Doç.Dr.Fadil HOCA
Salih ÜNVER
Zehriyan SALİH

BİLİM KURULU

Prof.Dr.Arif AGO (Makedonya)
Doç.Dr.Sevin ALİL (Makedonya)
Prof.Dr.Erman ARTUN (T.C.)
Prof.Dr. Güلزura CUMAKUNOVA (Kırgızistan)
Prof.Dr.Necati DEMİR (T.C.)
Prof.Dr.Tuncer GÜLENSOY (T.C.)
Prof.Dr.Mediha GÜLER (T.C.)
Prof.Dr.Abdurrahman GÜZEL (T.C.)
Prof.Dr.İsa HABİBBEYLİ (Azerbaycan-Nahçıvan)
Prof.Dr.Hamdi HASAN (Makedonya)
Prof.Dr.Nimetullah HAFİZ (Kosova)
Doç.Dr.Fadil HOCA (Makedonya)
Yrd.Doç.Dr.Doğan KAYA (T.C.)
M.Sabri KOZ (T.C.)
Prof.Dr.Celil NAGİYEV (Azerbaycan)
Doç.Dr.M.Naci ÖNAL (T.C.)
Prof.Dr.Ali Rafet ÖZKAN (T.C.)
Prof.Dr.Sevim PİLİÇKOVA (Makedonya)
Prof.Dr.Hayrettin RAYMAN (T.C.)
Prof.Dr.Suphi SAATÇI (T.C.)
Prof.Dr.Halim SERARSLAN (T.C.)
Prof.Dr.Saim SAKAOĞLU (T.C.)
Prof.Dr.Nuri YÜCE (T.C.)
Doç.Dr.Mahmut ÇELİK (Makedonya)

<https://hidfestmakedonya.com/sempozyumduezenleme/>

HALK KÜLTÜRÜ ARAŞTIRMALARI KURUMU

Lazer Yayınları

ISBN: 978-975-6221- 47-1

Kapak ve Sayfa Düzeni

Şehnaz Türkkorur

Basım Yeri

LAZER OFSET Matbaa Tesisleri San. Tic. Ltd. Şti.
Kazım Karabekir Cad. 95/1-A İskitler / ANKARA
Tel: 0 312 341 23 70 – 72 Fax: 0 312 342 28 98
www.lazerofset.com.tr - lazerofset@mynet.com
T.C. Kültür Bakanlığı Yayıncı Sertifika No: **15108**

**16. ULUSLARARASI
TÜRK KÜLTÜRÜ SEMPOZYUMU**

**ÜSKÜP – MAKEDONYA
9 Mayıs 2011**

BİLDİRİLER

**Yayına Hazırlayan
Salih ÜNVER**

Ankara 2011

KARATOVALI ZA'İFİ VE GÜLŞEN-İ SİMURG'UNDAKİ DİL ÖZELLİKLERİ Yrd. Doç. Dr. Berrin Uyar AKALIN (Türkiye).....	145
GELENEKSEL TÜRK KADIN İÇ GİYİMLERİNİN İNCELENMESİ Yrd.Doç.Dr. Birsen ÇİLEROĞLU (Türkiye).....	156
OSMANLI BAHÇE KÜLTÜRÜNDE ÇÂRDAK VE KAMERİY(Y)ELER Doç.Dr.Candan NEMLİOĞLU (Türkiye).....	166
TÜRK KÜLTÜR COĞRAFYASINDA YERLEŞME ADLARI: TEKE YÖRESİ ÖRNEĞİ Yrd.Doç.Dr.Cemali SARI (Türkiye).....	175
TAŞBASKI TÜRK HALK HİKAYE RESİMLERİ Yrd.Doç.Dr. Dizar ERCİVAN ZENCİRCİ (Türkiye).....	184
ÜSKÜP KALESİ'NDE OSMANLI KÜLTÜRÜ Dragitsa JIVKOVA (Makedonya).....	191
ERZURUM İLİNDE OLTUTAŞI KOLYELER Prof.Dr.Mediha GÜLER, Elanur HINISLIOĞLU (Türkiye).....	192
EVLIYA ÇELEBİ TARAFINDAN SEYAHATNAMEDE BELİRTİLEN KÜTAHYA'DAKİ YAPILARIN GÜNÜMÜZDEKİ MEVCUT DURUMU Elif ÖZDOĞLAR, Nazife ÖZDOĞLAR (Türkiye).....	200
OKUNTU GELENEĞİNDE KİBRİT, ŞEKER VE TUZ ÖRNEKLEMESİ Ergün VEREN (Türkiye).....	214
EVLIYA ÇELEBİ SEYAHATNAMESİ'NİN İLK BASKISI ÖNCESİ AHMET MİDHAT EFENDİ'NİN GÖRÜŞ VE ÖNERİLERİ Yrd. Doç. Dr. Erol ÜLGEN (Türkiye).....	225
AFYONKARAHİSAR İLİ DİNAR İLÇESİ GELENEKSEL GELİN GIYSİLERİNİN İNCELENMESİ Öğr.Gör.Dr.Figen ÖZEREN (Türkiye).....	235
KONYA'DA EVLİLİĞE HAZIRLIKTA SUNULAN İKRAMLAR Gülperi HAKLI, Funda Pınar ÇAKIROĞLU (Türkiye).....	245
KÜLTÜREL FENOMENLERİN KADIN YAŞAMINA ETKİSİ; KISA BİR HARİTA Yrd. Doç. Dr. Gül PINAR (Türkiye).....	251
İSKİLİP'TE DERİCİLİK Nuran KAYABAŞI, Gülşen ASLAN ELKIRAN (Türkiye).....	254
SELÂNİKLİ OSMAN ÂDİL BEY'İN İLK ROMANI: VANDA Dr.Harid FEDAI (K.K.T.C.).....	263
MAKEDONYA VALANDOVO BÖLGESİ TÜRKLERİNDE DİNİ HAYAT Hasan TELLİ (Makedonya).....	269

MAKEDONYA VALANDOVO BÖLGESİ TÜRKLERİNDE DİNİ HAYAT

(Religious life of the Turks in Valandovo Makedonia-I Mosques and religious officials)

Hasan TELLİ *

(Makedonya)

Summary

“Religious life of the Turks in Valandovo Makedonia-I Mosques and religious officials” called study will be informed about mosques and religious officials in Turkish villages in valandovo-Makedonia. Valandovo is a city in southeastern Republic of Macedonia. There are many Turks village in Valandovo. After the Ottomans Tatarlı, Terzili, Ayranlı, Veyselli, Başılı, Baraklı, Arızlı-Göleli, Plavuş, Çepeli, İzleş, Buluntulu, Çeştova, Kavuskova, Bayrambosu, Cumabosu, Pazarlı Sevindikli, Çavuşlu, Duşanova and Old Sobru villages due to migration have been vacant and mosques have been ruined and demolished here. Macedonians are settled in Pirova, Rabrovo, Udovo and Yusifova villages that those were the old Turkish villages and mosques have been ruined here. Turks still live in the villages of Dedeli, Çalıklı, Bahçebozu, Koçullu, Kurthamzalı, Kızıldoğan, Gökçeli, Kalkova in Valandovo. Mosques in these Turkish Villages are still standing and open for worship and Many religious officials (hoca) served in these mosques.

Anahtar kelimeler: valandovo, makedonya, türkler, dini hayat, camiler

A. Giriş

“Makedonya Valandovo Bölgesi Türklerinde Dini Hayat” konulu bu makelemizde bölgede yaptığımız incelemeler, araştırmalar, gözlemler ve bölge halkıyla yaptığımız görüşmelerden hareketle Makedonya'nın güney doğusunda olup Yunanistan sınırına yakın bir şehir olan Valandovo bölgesindeki Türk köylerinde bulunan camiler ve bu camilerde görev yapan din görevlileri hakkında bilgiler vermeye çalışacağız. Makedonya'da tüm İslami kurum ve kuruluşların bağlı olduğu en üst birim merkezi Üsküp'te olan Makedonya Cumhuriyeti İslam Birliği (MCİB)'dir. Şuan Makedonya İslam Birliği Başkanı Süleyman Efendi Recebi'dir. MCİB'ye bağlı 13 müftülük vardır. Bunlar; Üsküp, Kalkandelen, Gostivar, Kumanova, Debre, Kırçova, Manastır, Rense, Köprülü, Ohri, Pirlepe, Sturga ve İştıp Müftülükleridir. Valandovo bölgesi camileri İştıp müftülüğüne bağlıdır. Şuanki İştıp Müftüsü İsa İsmaili'dir. Müftülükte dini Müşavir olarak Bahçebozu köyünden Nuri Hoca görev yapmaktadır. Radoviş'ten Süleyman Yakup Hoca İştıp Müftülüğü'ne bağlı olarak bölgedeki cami ve minare inşaatlarının yapılmasında aktif rol oynamaktadır. Valandovo bölgesi camilerdeki din görevliler İştıp Müftülüğü tarafından tayin edilmektedir.

* Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Ankara Beypazarı vaizi ve Diyanet İşleri Başkanlığına bağlı olarak Makedonya Valandovo Dedeli köyü camii din görevlisi,

B. Valandovo Bölgesi Türk Köyleri Camileri Ve Hocaları

Valandovo Türk köylerinde camiler bölgeye ilk göçün hemen akabinde yapılmaya başlanmış sonrasında zaman zaman yenilenmiştir. Osmanlı döneminde Valandovo merkezinde bir cami, bir mektep ve bir de mescid yapılmıştır.¹

Osmanlılardan sonra ahalisi göç eden ve kimsesiz kalan Tatarlı, Terzili, Ayranlı, Veyselli, Başılı, Baraklı, Arızlı-Göleli, Plavuş, Çepeli, İzleş, Buluntulu, Çeştova, Kavuskova, Bayrambosu, Cumabosu, Sevindikli, Çavuşlu, Duşanova, Eski Sobru, Pazarlı gibi köylerde camiler harab olmuş durumdadır. Eski Bayrambosu camisinde Üsman Hoca ve Ali Hoca görev yapmıştır. Daha önceden Türk köyü olup da şuan tamamen Makedonların yerleştiği Makedon köyleri haline gelen Pirova, Udova ve Rabrova köylerinde camiden eser ve iz kalmamıştır. Pirova köyü camisinin Ankara'da Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivinde kayıtlı belgesi vardır. Bölgede hane sayısı 3-5 haneye kadar düşen Türklerin yaşadığı Durutlu, Urgancılı, ve Ormanlı köylerinde camiler yıkılmış ve harebe olmuş vaziyettedir. 1992 yıllarında 20 haneden bugün 12 haneye düşen Memişli köyünde Rıfat Hoca, Urgancılı'da uzun yıllar İbrahim Hoca ve Durutlu köyünde ise önceleri Ali Hoca görev yapmıştır. Osmanlıların çekilmesinden sonra Makedonya cumhuriyeti devleti kurulana kadar camiler gitgide eskimeye ve yıkılmaya mahkum kalmıştır. Valandovo bölgesindeki camilerin yenilenmesi özellikle son 10 yıl içinde gerçekleştirilmiştir. Bölgedeki minarelerin yapılması da son yıllarda olmuştur. Bugün valandovo bölgesinde var olan ve sadece Türklerin yaşadığı Türk köylerinde ise durum şu şekildedir.

1. Kalkova köyü camii ve hocaları:

Kalkova köyü yaklaşık 80 haneli bir Türk köyüdür. Kalkovo köyü camisi köyün girişinde okulun hemen karşısındadır. Köyün eski bir camisi vardır. Eski cami 1998-2000 yılları arasında 2 yıl yıkık kalır. Bu iki yıl süresince köyden Salman İbrahim'in evi cami olarak kullanılmıştır. 2000 yıllarında cami yeniden yapılır. Cami inşaatı sürerken bir ara bazı resmi evrakların eksikliği bahane gösterilerek yapılan cami Valandovo resmi yetkilileri tarafından cami tekrar yıkılır. Caminin yıkılması için hapsihaneden işçiler getirilir ve polis nezaretinde cami yıkımı gerçekleştirilir. Daha sonra cami yeniden inşa edilir. Caminin güzel bir bahçesi vardır. Caminin iki odası mevcuttur. Odanın birisi misafirhane diğeri ise bayanların namaz kıldığı bölümdür. Aynı zamanda cenaze lezazımının bulunduğu bir odadır. Cami tek katlı olup yaklaşık 80 kişilik cemaat kapasitesindedir. Mihrabı oldukça sadedir. 4 basamaklı basit bir minberi vardır. Camiye ait bir de imam evi - lojman mevcuttur. Caminin minaresi Radoviş'ten Süleyman Hocanın öncülüğünde yapılmıştır. Minare uluslararası yoldan gözükmekte ve minareyi gören pek çok yolcu tarafından köy ziyaret edilmektedir. Geceleri minarede aydınlatma sistemi vardır. Caminin dışarıya yönelik ses sistemi mevcuttur.

Kalkova köyü uzun yıllar imamsız kalır. Ramazan aylarında Medrese öğrencileri görev yapmıştır. 2005-2007 yıllarında düzenli olarak Tarhan Memiş Hoca görev yapar. 2007-2009 yıllarında köy imamsız kalır. 2009 yılında

¹ Mirço Karamuçev, "Valandovo yöresinde Türklerin Kültürel-eğitim yaşamı", Uluslararası Türk halk Kültürü Sempozyumu, bildiriler 1996-2000, Çalıklı- valandovo/Makedonya, MATUSİTEB yay. S.237

Konçe'den Murat Hoca görev yapar. 2010 yılında İştîp Medresesi öğrencisi Erdoğan Şabanovski imamlık yapar. Şuan Kalkova camisinin din görevlisi Murat Hoca'dır ve maaşı İştîp müftülüğü tarafından karşılanmaktadır.

Resim-1 (Kalkova köyü Cami ve minaresi)

Resim-2 (Kalkova köyü)

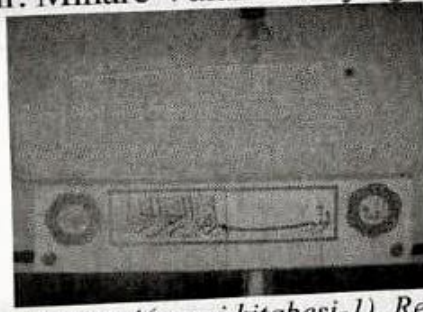
2. Kızıdoğan köyü camii ve hocaları:

Kızıdoğan köyü 33 hane olup camisi Osmanlı döneminde kalma eski bir camidir. Cami son yıllarda çok perişan bir durumdaki özellikle İzmir'e göç eden göçmenlerin destekleriyle 2005 yılında yeniden restore edilmeye başlanmış ve yenileme 2006 yılında tamamlanarak cami her yönüyle güzelleştirilmiştir. Tek katlı olan caminin tavan kısmı tahta ahşap yapıdadır ve iç taraftan küçük iki kubbe yapılmıştır. Kubbecikler dış kısımdan gözükmemektedir. Halısı yenilenmiştir. Sade bir mihrabı olan caminin minberi yenilenmiş ve zarif bir desenle ahşaptan yapılmıştır. Yaklaşık 100 kişilik cemaat kapasitesine sahip olan caminin müstakil bir bayan bölümü yoktur. Ancak gerekli olduğu zamanlarda perde ile bayan karşısında lojmanı vardır. Lojman tek odalı olup mini bir mutfak tuvalet banyosu vardır. Ancak lojman daha çok kuran kursu olarak kullanılmaktadır.

Kızıdoğan köyü camisinin minaresi 2010 yılında yaklaşık 26 metre yükseklikte ve tek şerefeli olarak yapılmıştır. Minare Valandovo'ya girişten gözükmemektedir.

Resim-3 (Kızıdoğan köyü camii)

Resim-4 (cami kitabesi-1)

Resim-5 (Kızıdoğan camii kitabesi-2)

Caminin tarihi iki kitabesi vardır. Bir kitabe caminin giriş kapısının hemen üzerindedir. Kızıdoğan camisi kapısının üzerinde bulunan kitabede hadis-i şerif, ayet-i kerime, cami inşası bilgileri ve tarih vardır.

Kitabenin en üst kısmındaki ayet-i kerimede "İnnallahe yuhibbu't-tevvabine ve yuhibbul mutetahhirin." (Allah tevbe edenleri ve temizlenenleri sever) ve kitabenin sol tarafındaki hadis-i şerifte "Rabbi yessir vela tuassir rabbi temmim bil hayr", (Rabbim kolaylaştır, zorlaştırma hayır ile tamamla), yazılıdır. Kitabede caminin banisi ile ilgili bilgiler vardır ama yazının silik olmasından dolayı tam okuyamadık. Kitabenin alt bölümünde h.1236 /m.1820 tarihi yazılmaktadır.

Kızıdoğan camine ait olduğu ifade edilen ikinci bir kitabede "Sahibul hayrat El-Hac İbrahim sene 1223" yazılmaktadır. Buna göre hayır sahibinin Hacı İbrahim olduğu ifade edilen kitabenin tarihi h.1223/ m. 1808-1809 yıllarına aittir. Bu

kitabelerdeki tarihlerin caminin ilk yapılışına değil tamir tarihlerine ait olduğunu rahatlıkla söyleyebiliriz.

Osmanlı Devletinin son dönemlerinde Kızıldoğan köyünden Hasan Hoca Selanik medreselerinde okuyup icazetnamesini aldıktan sonra Kızıldoğan köyü camiinde hocalık yapmaya başlar. Hasan Hocanın Selanik Medreselerinde okumasına Doyran'dan bir Bey vesile olur. Hasan Hoca Kızıldoğan, Plavuş (Valandovo), Angeltsa (Ustrumca) ve Disan (Negotin) köylerinde hocalık yapar. Her gittiği köylerde talebeler okutur. Hasan Hoca Kızıldoğan köyünde medrese usulu dersler verir, hafızlar yetiştirir. Yetiştirdiği talebelerin bir kısmı hoca olurlar. Hasan Hoca her yerde sarıklı dolaşır. Hasan Hoca'nın keramet sahibi birisi olduğu anlatılır. Bununla ilgili olarak okuduğu taşın eridiği söylenir. Hasan Hoca Disan köyünde vefat eder. Oğlu Hüseyin babasının cenazesini Plavuş köyüne getirmek ister ama fakirlik ve imkansızlıklardan dolayı getiremez ve Hasan Hoca'yı Disan köyüne defnedirler. Hasan Hoca'nın pratik zekasıyla ilgili bir hatıratı anlatılır. Hasan Hoca Negotin'den trene biner. Bunu sarığıyla gören bir gayri müslüm küçük düşürmek için bir soru sorar. "Hoca siz niye üzümü yer de üzümün beklemiş hali olan şarabı içmezsiniz?" der. Hasan Hoca cevabı yapıştirir "peki ya siz niye ekmek yersiniz su içersiniz de ekmeğin ve suyun karnınızda bekledikten sonra çıkardığınız pisliği yemez, küçük abdestinizi içmezsiniz"

Kızıldoğan köyünde Hasan Hoca'nın yanısıra Selanik medreselerinde eğitim gören başka bir hocaefendi de Mustafa Hoca'dır. Mustafa Hoca köyde hem hocalık yapar hem de talebeler okutur. Ancak komünist dönem başlayınca talebe okutmaması için baskılar yapılır. Mustafa hoca köyde hocalık yaparken Halil Hoca ve kardeşi Mehmet Hoca'da camide namaz kıldırmaktadır. Mustafa Hoca'nın alim ve keramet sahibi birisi olduğu anlatılır. Mustafa Hoca'nın anlatılan bir kerameti şöyledir. Mustafa Hoca Valandovo'dan eşeğe binerek Kızıldoğan köyüne gelirken bastonu yere düşer. Bir müddet sonra bastonu kendiğinden havalanıp eline gelir. Bu olayı Hocayı arkadan takip eden bir köylü görür ve köyde bu olayı anlatır.¹ 1958 yıllarında vefat eden ve Kızıldoğan köyüne defnedilen Mustafa Hoca'nın kerametiyle ilgili olarak başka bir hadise şöyle anlatılır. Mustafa Hoca vefat ettikten sonra 1960'lı yıllarda köyden İstanbul'a göç eden Ahmet amca Cuma namazı kılmak için 3 hafta sıralı olarak Sultan Ahmet camiine gider. Sultan Ahmet Camiine gittiği 3 hafta da ölmüş olmasına rağmen Mustafa Hoca'yı görür ve selamlaşırlar. 4. hafta başka biriyle gitmek isteyince göremez.² 1950 öncesinde Kızıldoğan köyünde 40 hafızın olduğu anlatılır.

Mustafa Hocadan sonra Komünist Tito zamanında köyde Ali Hoca hocalık yapar. Bu dönemde Ali Hocanın yanısıra Eyüp Hoca, Sütçü İbrahim Hoca, Mehmet Hoca, Molla Demir, Mehmet Tahir, Hüseyin Şaban ve Ali Abdul gibi kişiler de namaz kıldırır, ezan okur ve müezzinlik yapar.

Komünist dönemde köyde önemli hocalardan birisi de Kır İbrahim Hoca'dır. Kır İbrahim Hoca, Hasan Hoca'nın amcasının oğludur. Kızıldoğan'da hocalık yapar ve talebeler okutur. Okuttuğu talebelerin bazıları hoca olur. Kurthamza'dan Ellez Hocayı ve Buluntulu köyünden Hüsrev Hoca'yı Kır İbrahim Hoca okutur ve

¹ Kızıldoğan köyünden Mehmet Şabanov'un anlattıkları.

² Dedeli köyünden Ahmet Abdul (aslen Kızıldoğan köyünden) anlatmıştır.

yetiştirir. Kır İbrahim Hoca sarığıyla dolaşan hocalardandır. Onun döneminde Türk kadınlarının giysisi olan ferace ve hocaların giydiği sarık yasaklanır. Sarığını çıkarmaktansa başını çıkarırım diyen Kır İbrahim Hoca dini baskıların da tesiriyle Türkiye'ye göç eder. Edirne'ye vardığında ise ilk yapılan işlem başındaki sarığının çıkarılıp eline bir şapkanın verilmesi olur. Anavatanındaki bu uygulamaya çok üzülen ve geride tüm gemilerini yakmış olan Kır İbrahim Hoca'nın durumu kabullenmekten başka yapabilecek bir şeyi yoktur.¹

Son dönemlerde Kızıldoğan köyünde Harun Hoca imamlık yapar. Harun hoca 2010 yılına kadar gönüllü olarak bu görevi sürdürür. Daha sonra İştîp Medresesinden mezun olan Recep Şabanov Hoca, İştîp Müftülüğü tarafından Temmuz 2010 tarihinde resmi olarak Kızıldoğan köyü cami imamlığına tayin edilir. Recep Hoca halen bu vazifeyi sürdürmekte ve camide öğrencilere dini bilgiler dersleri vermektedir.

3. Dedeli köyü camii ve hocaları:

Dedeli köyü 65 haneli bir Türk köyüdür. Köyün camisi Osmanlı döneminden kalma asırlar öncesine ait eski bir camidir. Bölgedeki en eski camilerden biridir. Köyün tam ortasında bulunan caminin yapım dönemini bilen birine veya belirten bir kitabeye ulaşamadık. Cami kalın duvarlı olup en az 3 metre derinliğinde temele sahiptir. Son dönemdeki depremde zarar görmemiştir. Cami kubbesiz olarak inşa edilmiştir. 6 yıl öncesine kadar caminin tavanı sadece çatıdan ibaret olduğu ve çatının ise bozuk olmasından dolayı her yağmur yağışında cami halılarının ve battaniyelerinin ıslandığı ifade edilmektedir. Köylülerin elbirliği ve İzmir'e göç eden göçmenlerin maddi katkılarıyla 2005 yılında caminin tavanı tamamen yenilenir ve güzelleştirilir. Cami iki katlı olup ağaç direk ve tahtalardan yapılmış olan ikinci kat bayanlar için tahsis edilmiştir. 100 kişilik cemaat kapasitesine sahip olan caminin mihrap ve minberi oldukça sadedir. Abdesthane 2005 yılında yapılmış olup girişin hemen solundadır. Caminin hoparlör sistemi yenilenmiştir. Osmanlı döneminde ve 20. Yüzyılın başlarında caminin tahta bir minaresi varmış. Ancak 1963 yılı depreminde tahta minare yıkılmış ve ezanlar caminin hemen yanındaki ezan taşında okunmuştur. Bugün ezan taşı yerinde bulunmamaktadır. Cami minaresinin temeli Radoviş'ten Süleyman Yakup Hoca'nın destekleriyle 2009'da atılmış minarenin yapımı 3 yıl beklemede kalmış ve Dedeli köyü din görevlisi Hasan Telli'nin öncülüğünde 2011 yılında tamamlanmıştır. Minare 17 Nisan 2011 tarihinde büyük bir törenle hizmete açılmıştır. 31 metre yükseklikte ve iki şerefeli yapılan Dedeli köyü minaresi şuan itibarıyla Doğu Makedonyanın en büyük minaresidir. Uluslararası Türkiye yolu üzerinde bulunan Dedeli köyünün Minaresi, uluslararası Doyran yolundan, valandovo girişinden ve Kosturino inişinden açıkça görülmektedir.

Resim-6 (Dedeli köyü Cami)

Resim-7 (Dedeli köyü Cami)

Resim-8 (Dedeli Cami Lojmanı)

¹ Kızıldoğan köyünden Mehmet Şabanov'un anlattıkları.

2010 yılında Radoviş'ten Süleyman Yakup Hoca'nın katkıları ile Dedeli camiine köy içinden bir cami evi-lojman satın alınmıştır. Lojman 4 odalı olup geniş bir bahçesi ve ve avlusu vardır. Lojmanda şuan Dedeli köyü din görevlisi kalmaktadır. Din görevlisi Hasan Telli'nin destekleriyle lojmana mutfak yaptırılmış, beyaz eşyalar satın alınmış, yeni pencereler taktırılmış ve pek çok eksikleri yenilenmiştir.

Osmanlının son dönemlerinde Dedeli köyü camiinde Şeyh Hasan Efendi, Şeyh Elmas Efendi ve Ağuş Efendi hocalık yapar. Bulgar hakimiyeti döneminde bir ara Kızıldoğan'dan İbrahim Hoca Dedeli camiinde hocalık yapar. Kral Yugoslavya ve Bulgar zamanında hatta Komünist Tito'nun ilk dönemlerinde Alırıza Kırالی Hoca Dedeli camiinde hocalık yapar. Alırıza Kırالی Hoca'ya Arap Hoca denmektedir. Arap Hoca Tito dönemine kadar talebe okutur. Arap Hocanın yanısıra İzzet Ahmet Hoca da uzun süre gönüllü olarak Dedeli köyü camiinde hocalık yapar. İzzet Hoca Gevgeli'deki bir medresede okumuştur. Arap hoca ve İzzet Hoca döneminde köydeki insanların yaklaşık %80'inin camiye gittiği bu dönemden sonra camiye gidenlerin oranının %5'e gerilediği ifade edilir. Tito döneminde ise camiye gidenlerin sayısı tek tüke iner. Tito döneminde camiler resmen kapanmaz ama camiye giden, namaz kılan, oruç tutan kişiler işten atılırdı.

1950-1975 yılları arasında Dedeli köyüne Makedonlar yerleştirilir. O dönemde 35 hanelik köyde Türkler 5 hane kadar kalır. Kalanı yaklaşık 30 hane Makedonlardır. İşte bu dönemde Dedeli köyü camii kapalı kalır. Ezan okunmaz ve namaz kılınmaz. 1975 yılında Mülayim Hocalar köye taşınır. Mülayim Hoca ilk geldiğinde ezan okumaya başlar. Ezanı hiç duymayan bir Türk çocuğu "Anne hoca türkü yapıyor" der. Sonra babası çocuğa bunun ezan olduğunu anlatır. Mülayim Hoca ve Ahmet İduş Hoca bir müddet hocalık yapar.¹ Mülayim Hoca'dan sonra Şuayb Hoca ve 2-3 yıl Kıymet Hoca görev yapar. Kısa süreli olarak Dedeli köyü camiinde Kurthamza köyünden Recep Alimov Hoca 1 yıl, Türkiye'den bir vakıf aracılığıyla gelen Faysal Okan Hoca Ramazan ayında ve 2009 yılında ramazan ayında Türkiye'den Diyanet İşleri Başkanlığından Haydar Bekir Hoca görev yapar. 1990'lardan sonra Salih Hocanın yetiştirdiği Sezgin Recebov Hoca ve Koray Recebov Hoca gönüllü olarak Dedeli camiinde son yıllara kadar hocalık yapar. En son 10 Aralık 2009 tarihinden itibaren (5 yıllığına) Türkiye'den Diyanet İşleri Başkanlığından Hasan Telli Hoca Dedeli köyü camiinde din görevlisi olarak görev yapmakta ve talebeler okutmaktadır.

4. Gökçeli köyü camii ve hocaları:

Gökçeli köyü 16 hanedir. Köy meydanına yakın bir yerde olan cami 1995 yılından sonra Salih Sevilen Hocanın katkılarıyla yapılmıştır. Gökçelinin daha önceki eski caminin yeri bilinmemektedir. Caminin minaresi yoktur. Küçük halı, kilim ve battaniyelerle caminin yer döşemesi yapılmıştır. Mihrap ve minberi oldukça sade olan cami ev görünümünde olup namaz kılınan yerin dışında ayrıca iki odası daha vardır. Odaların birine cenaze eşyaları ve çeşitli malzemeler konulmuş, diğer oda ise misafir odası olarak kullanılmaktadır. Din görevlisi

¹ Dedeli köyünden Tayip Tahir'in anlattıkları

olmadığından ve köyde namaz kıldırarak biri bulunmadığından dolayı camide istisnalar hariç 8-10 yıldır ezan okunmamakta ve namaz kılınmamaktadır. Caminin ses sistemi vardır ancak şuan bozuk olduğundan çalışmamaktadır. Cami son depremde hasar görmüştür. Gökçeli köyünde 1990 yıllarından sonra Necati Hoca gönüllü hocalık yapar. Necati Hocayı da Salih Hoca yetiştirir. Necati Hoca Türkiye'ye göç edince cami 8-10 yıl günümüze kadar hocasız kalır. Gökçeli'de bu yıl Muhammed Ahmedov İştih Hamidiye Medresesini bitirecektir. Aynı medresede Emrah Hüseyin okumaya devam etmektedir. Yıllardır ezan okunmayan, namaz kılınmayan Gökçeli köyü caminin umudu bu iki öğrencidir. Gökçeli köyüne yeni bir cami ve minare yapılmasına ihtiyaç vardır.

Resim-9 (Gökçeli köyü Camii)

Resim-10 (Cuma namazı)

Resim-11 (Gökçeli köyü camii içi)

5. Çalıklı köyü camii ve hocaları

Çalıklı köyü cami köyün tam ortasında olup 1988 yıllarında tamamen yenilenerek yapılmıştır. Caminin son tadilat ve tezyinatı 2005 yıllarında yapılmıştır. Ev görünümündeki cami tek katlı olup iki bölümden oluşur. Kadınlar için ayrı bir yer tahsis edilmemiştir. Caminin tavanı biraz alçakcadır ve tavan ve iç duvarlar vernikli tahta döşemelerle süslenmiştir. Halıları yenilenmiş ve güzel bir ses sistemi takılmıştır. Yaklaşık 100 kişilik cemaat kapasitesi olan caminin bahçesi oldukça güzel düzenlenmiştir. Caminin 18 metrelik minaresi oldukça şirin gözükmektedir. Son asırda Valandovo bölgesinde yapılan ilk minaredir.

Resim-12 (Çalıklı köyü cami)

Resim-13 camii lojmanı

Resim-14 (Çalıklı Kuran kursu)

2010 yılında Çalıklı köyü cami din görevlisi Kadri Uyar'ın ve Radoviş'ten Süleyman Hoca'nın öncülüğünde köyde camiye ait güzel bir lojman ve bitişiğinde Kuran Kursu yapılmıştır. Bir ailenin rahatlıkla kalabileceği şekilde her türlü lojman eşyası tedarik edilmiştir. Lojmana ait güzel bir bahçe de mevcuttur. Lojmanın çevre duvarlarının ve bir garajın yapılmasına ihtiyaç vardır. Lojmanın arka kısmı Kuran Kursu olarak yapılmıştır. Bir derslik kuran kursunun lojmandan ayrı girişi vardır. Halen öğrencilerin dini eğitim gördüğü Kuran kursunun yazı tahtası, sıraları ve halıları yeni temin edilmiştir.

1950'li yıllarda Çalıklı köyü camiinde Said Hoca Türkiye'ye göç edinceye kadar görev yapar. 1968 yıllarından önce Şaban Hoca ve İsmail Hoca görev yapar.

1960'lı yıllarda cami yıkık ve ibadet edilemez bir durumdadır. Bu dönemde camiinin bitişiğindeki oda, köye yeni göç edenlerin geçici olarak yerleştiği bir ev olarak kullanılır. 5-6 aile yeni bir ev bulana veya yapana kadar bu şekilde camiinin odasında geçici olarak kalırlar. 1979-1980 yıllarında Çalıklı camii tamir edilir ve yenilenir. Cami yenilendikten sonra 1980-1985 yılları arasında Hüsrev Hoca görev yapar. 1985-2010 yılları arasında uzun yıllar Çalıklı camiinde Ellez Hoca görev yapar. En son 23.12.2008 tarihinden itibaren (5 yıllığına) Türkiye'den Diyanet İşleri Başkanlığından Kadri Uyar Hoca Çalıklı köyü camiinde din görevlisi olarak görev yapmakta ve talebe okutmaktadır.

6. Bahçebozu-Koçullu Köyü camii ve hocaları

Bahçebozu köyünün Osmanlı döneminden kalma eski camisi son dönemdeki depremde hasar görmüş ve yıkılmıştır. Köy ortasındaki bu caminin yerine yeni büyük bir cami inşa edilmektedir. 3 katlı yapılan caminin inşaatı henüz bitmemiştir. Caminin birinci katı şimdi geçici olarak faaliyet göstermektedir. Bahçebozu camii bittiğinde bölgenin en büyük ve kubbeli ilk camisi olacaktır. Caminin sıvaları yapılmış, kaba inşaatı bitmiş, kapı pencereleri takılmış ve çatısı tamamlanmış durumdadır. Caminin yapılışına Bahçebozu köyü cami hocası Enver Hoca öncülük yapmaktadır. Radoviş'ten Süleyman Yakup Hoca'nın da katkıları vardır. Camiye pek çok yerden yardımlar yapılmıştır. Camiinin inşaatında Ohri Tekke Camii din görevlisi İsmail Durma Hoca'nın büyük destekleri olmuştur. Caminin yanında minare yapılması da planlanmaktadır. Bahçebozu camisinde Hüsrev Hoca uzun yıllar görev yapar. Ayrıca İbrahim Hoca, Ali Hoca ve Selami Hoca burda imamlık yapar. Günümüzde Bahçebozu camiinde Enver Hoca hocalık yapmaktadır.

Resim-15 (Bahçebozu köyü)

Resim-16ve 17 Bahçebozu cami inşaatı

Bahçebozu köyüne bitişik olan Koçullu köyünde eskiden bir cami varmış ama bu cami yanmış. Sonra köyde bir ev camiye çevrilerek cami olarak kullanılmış. Bu camide Hilmi Hoca gönüllü olarak görev yapmıştır. Burası da şuan itibariyle hasar görmüş ve kullanılamayacak bir duruma gelmiştir.¹ Zaten Koçullu köyü, Bahçebozu köyüne çok yakın ve bitişik olduğundan yeni bir cami yapımına ihtiyaç duyulmamaktadır.

7. Kurthamzalı köyü Camii ve hocaları

Kurthamzalı köyü 25 hane olup eski bir camisi vardır. 2009 depreminde cami biraz hasar görmüştür. Duvarlarında çatlaklıklar vardır. Bu haliyle camide ibadete devam edilmektedir. Caminin girişin yanında depo olarak kullanılan küçük bir oda vardır. 40-50 cemaat kapasitesine sahip caminin giriş tarafına 2010 yılında yeni bir minare yapılmıştır. Minarenin yapılmasında Radoviş'ten Süleyman Yakup Hoca ve

¹ Çalıklı köyünden Nuredin Amca ve Besim Feradov'un anlattıkları

Kurthamzalı köyünden Recep Alimov Hoca öncülük yapmıştır. Caminin yenilenmesine ihtiyaç vardır.

Resim-18 (Kurthamzalı köyü) Resim-19(Kurthamza köyü camii)

Son asırda Kurthamza köyünde bilindiği kadarıyla en eski hoca Destan Hoca'dır. Destan Hoca'dan sonra 42 yıl Ellez Hoca köyde hocalık yapar. Ellez Hoca, Kızıldoğan'dan Kır İbrahim Hoca ve Çalıklı'dan İsmail Hoca'dan ders almıştır. Ellez Hoca'dan sonra köyde son dönemlere kadar oğlu Recep Alimov Hoca gönüllü olarak hocalık yapar.¹ Daha sonra İştîp Medresesinden mezun olan Birdan Alimov Hoca, İştîp Müftülüğü tarafından Temmuz 2010 tarihinde resmi olarak Kurthamzalı köyü camii imam olarak tayin edilir. Birdan Hoca halen bu vazifeyi sürdürmekte ve camide öğrencilere dini bilgiler dersleri vermektedir.

8. Pırstan köyü Camii ve hocaları

Pırstan köyü 13 haneli bir Türk köyüdür. Pırstan köyü camii 1988 yıllarında Salih Sevilen Hocanın gayretleriyle yaptırılmıştır. Ev görünümünde olan caminin giriş antresi ve misafirhane olarak kullanılan bir odası vardır. 30 cemaat kapasitesinde olan camii oldukça şirindir. Mihrap ve minber çok sadedir. caminin halıları yenilenmiş olup ses sistemi mevcuttur. Caminin bahçesinde tarihi bir çınar vardır. Camii köy için yeterli durumdadır. Ancak minare yapımına ihtiyaç vardır.

Resim-20 - 21 (Pırstan köyü camii) Resim-22(Camii bahçesi- çınar)

SHS Krallığı ve Bulgar yönetimi zamanında 1957 yılına kadar Pırstan köyü camiinde 20 yıl Efendi Baba olarak bilinen Şeyh Hamdi Efendi hocalık yapar. Efendi Baba'dan sonra 1963 yıllarına kadar İsmail Ömer öğretmenin babası Nuri Ömer Hoca görev yapar. 1963 yılından sonra camii sahipsiz ve hocasız kalır ve zamanla harap olur. 1988 yılında yine Pırstan köyünden Türkiye'ye göç eden Salih Sevilen Hoca tarafından camii yeniden yapılır. Salih Hoca camiyi köyden Abdullah Hayruş amcaya emanet eder. Abdullah amca hergün ezan okumakta köyü ezansız bırakmamaktadır. Köyde Cuma namazı kılınmaz. Abdullah amca Cuma namazına Çalıklı köyü camiine gider.

¹ Kurthamzalı köyünden Recep Alimov Hoca'nın anlattıkları

9. Durlobosu köyü camii ve hocaları:

Durlobosu köyü 16 haneli bir türk köyüdür. Köyün ortasında eski bir camii mevcuttur. Ev görünümünde inşa edilen cami, köy okulunun karşısındadır. Caminin ne zaman yapıldığına dair bir bilgiye ulaşamadık. Caminin minaresi yoktur. Ahşap yapıda yapılan caminin ön-sağ kısmındaki duvar ve çatı yıkılmış durumdadır. Caminin ahşaptan eski küçük bir kapısı vardır. Üzerinde yeşil ay yıldız vardır. Caminin tadilat ve yenilemelere ve minare yapımına ihtiyacı vardır. Ses sisteminin olduğu caminin küçük bir bahçesi vardır. Durlobosu köyünden olup Konya Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Mezunu olan Refik Caferov Hoca köyde gönüllü olarak hocalık yapmaktadır.

Resim-23(Durlobosu köyü) Resim-24(Durlobosu köyü camii) Resim-25(Caminin yıkık ön kısmı) yer

10. Sevindikli köyü camii ve hocaları:

Sevindikli köyü göç sebebiyle boşalmış ve harabe haline gelmiş bir köydür. Köyde kullanılabilecek bazı ev ve yapılar vardır. Köyde uzun yıllar bir hane olarak yaşayan İbrahim amcanın Hasanlı köyüne göç etmesinden sonra köy kimsesiz kalmış ancak Bahçebozu köyünden Ali Aliev'in hayvan bakması amacıyla yerleşmesinden sonra yine köy tek hane olarak kalmıştır. Sevindikli köyünün okulu hala ayakta durmaktadır. Okulun hemen önünde köy camisi vardır. Caminin çatısı ve duvarı yıkılmış ve virane olmuş bir haldedir. Taş duvarlı caminin küçük pencereleri vardır. Caminin minaresi yoktur.

Resim-26 (Sevindikli köyü camii ve arkasında köy okulu)

Resim-27(Sevindikli köyü)

11. Bayrambosu köyü camii ve hocaları

Bayrambosu köyü göç sebebiyle boşalıp harabe haline gelen Türk köylerinden biridir. Şimdi köyde bir hayvan çiftliği yeri yapılarak hayvan bakılmaktadır. Köyün okulu ve camisi yıkık vaziyettedir. Caminin tavanı ve bazı duvarları yıkılmış durumdadır. Ancak hala cami olduğu belli olacak şekilde ayakta kalan duvarları vardır. Caminin mütevazî mihrabı hala görünmektedir.

Resim-28 (Bayrambosu camisi)

Resim-29 (mihrab)

Resim-30 (Bayrambosu- hayvanat yeri)

12. Sırniça-Çırınça köyü camii ve hocaları

Daha önceden Türk köyü olup şimdi tamamen Makedonlaşmış Çırınça (sırniça) köyünde ise cami hala ayakta durmaktadır. Çırınça köyü camisi ile ilgili tarihi bir vesikada 12 ağustos 1846 tarihinde cami imamı olan İsmail'in ölmesiyle, Doyran kadısının ilâmı ve Doyran Kazası Meclisi mazbatası ile yerine oğlu Mehmed Emin'in imam ve hatib olarak tayin edilir.¹

Sırniça köyü camisi çatısı ve duvarları ile hala ayaktadır. Ancak zamanla eskimiş durumda olan caminin kapıları kapalı tutulmaktadır. Kapının anahtarı yakındaki bir ailede mevcuttur. Caminin içerisine bazı eşyalar konarak depo olarak kullanılmaktadır. Caminin pencereleri örülerek kapatılmıştır. Caminin bahçesinde kible tarafında ve doğu tarafında tarihi iki çınar ağacı hala camiye beklercesine bir görünüm arzeder. Caminin minaresi yoktur.

Resim-31 (Sırniça camii)

Resim-32 (Sırniça camii-batı)

Resim-33 (Sırniça camii mihrabı)

¹ Başbakanlık Osmanlı arşivi, Fon kodu: A.MKT, gömlek no: 6 Dosya no: 50